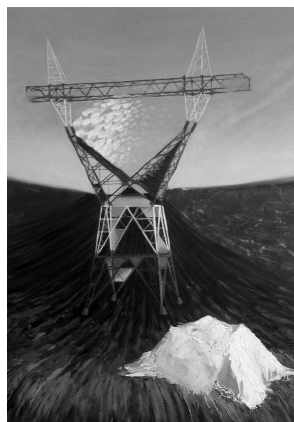


SÁROSI-BLÁGA ÁGNES

# HOGYAN HATÁROZZÁK MEG ÖNMAGUKAT A SZÉKELYFÖLDI TÉRSÉG FIATAL GAZDÁI

**A** társadalmi innováció bizonyos mértékig mindig társadalmi kihívásként is tétéleződik. Vidéki térségben különösen így van ez, erre szolgáltatnak jó példát azok a fiatal vállalkozók, akik a székelyföldi térségben újszerű agrár-vállalkozásokat indítanak el. A kihívás azonban nem csupán a környezetre irányul. Az innovatív vállalkozók saját maguk számára is értelmezik, magyarázzák, igazolják újszerű kezdeményezésük indokait, céljait, társadalmi fontosságát vagy éppen innovációs funkcióját. Az öndefiníciót szolgáló narratíváknak szemmel láthatóan fontos szerepük van abban, hogy ezek a kezdeményezések elinduljanak, működjenek.

Az innovatív agrár-vállalkozások nemcsak a tevékenység terület (például csincsilla, energiafűz, pióca, csiga, gilisztatenyésztés, gyógynövény-, gombatermesztés stb.), hanem a működési forma szempontjából is „idegennek” számítanak a térségben. Az indításához szükséges ötlet mögött gyakran egy meghatározó külföldi tapasztalat áll, de az innovatív tevékenység elterjedésében és megerősödésében egyre fontosabb szereppel bírnak a médiában és a közvetlen környezetben megismert sikeres példák is. A vállalkozásokat képviselő és működtető személyekről most már innovatív agrár-vállalkozók csoportjaként is beszélhetünk. Ez egy új és folyamatosan bővülő szereplőcsoport – sajátos, többnyire fiatal gazdákból álló elitcsoport – a székelyföldi térségben, amelynek összetételével és szakmai elemzésével a csíkszeredai Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány (a továbbiakban PAHRU) a KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központjával (a továbbiakban KAM In-



... a PAHRU és a KAM  
Intézet az elmúlt évek  
során tudományos  
és szakmai szempontból  
is hozzájárult az  
innovatív agrárszereplők  
különálló csoportként  
való definiálásához...

tézet) együttműködésben foglalkozott egy 2013-ban indított programsorozat keretén belül (Biró–Magyar 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019).

A kutatási tapasztalatok alapján ez az új, innovatív csoport összetételét, szerveződését és működését tekintve is különbözik a székelyföldi térségre jellemző hagyományos gazdálkodástól, illetve az üzemszerű farmgazdálkodástól egyaránt. Továbbá az innovatív tevékenységforma és a mögötte álló szereplőcsoport nemcsak gazdasági, hanem társadalmi innovációs potenciált is jelent a térség számára. Eddig közel száz interjú készült a jelenség feltérképezésére irányuló kutatási programsorozatban. A témával foglalkozó kutatócsoport a kis léptékű innovatív agrárkezdeményezésekben kétségkívül a székelyföldi térség modernizációs lehetőségét látja.

Az innovatív agrárvállalkozók gazdasági és társadalmi szempontú elemzése kapcsán egyértelművé vált, hogy egy mentalitásban, tevékenységformában, társadalmi és gazdasági vonatkozásban újszerű szereplőcsoportról van szó, amely direkt, valamint legtöbb esetben indirekt módon kapcsolódik a székelyföldi térség más ágazataihoz (például turizmus, környezetvédelem). Ennek az új szereplőcsoportnak a tagjai bár érzékelik a másságukat, egyelőre nem tekintenek önmagukra hálózatként vagy bármiféle különálló szereplőcsoportként. Vagy legalábbis e lehetőség felismerésének kezdeti szakaszában vannak, ami többek között a PAHRU és a KAM Intézet elmúlt nyolc évben végzett tudományos és szakmai tevékenységének is köszönhető. A szereplőcsoport sajátosságainak részletes ismertetése Biró A. Zoltán (2017) tanulmányában olvasható.

Ebben a kontextusban nagyon fontos szakmai feladat annak elemzése – és ez képezi jelen írás fő célját –, hogy a narratívákban az önmeghatározási, önreflexiós kísérletek során melyek a gyakran előforduló közös elemek. Egyáltalán annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy ezek az elsősorban kutatók által beazonosított szereplők hogyan határozzák meg önmagukat.

A narratíva-elemek az innovatív agrárvállalkozók hálózatosodásának feltételeit is jelzik, tehát azokat a találkozási felületeket, ahol ezek a szereplők akár különálló csoportként definiálhatják magukat.

## A személyes szerep komplexitása

■ A fiatal gazdák önmeghatározási kísérleteiben nagyon fontos és közös elem a személyes szerep. Ennek egyik legfőbb oka az, hogy az interjúalanyok kivétel nélkül minden esetben azonosulnak a vállalkozásukkal. Tehát egy komplex, sok esetben a gazdasági érdekeken túlmutató társadalmi szerep fölvtállalásáról van szó, amely a vállalkozás elindításában és működtetésében is kulcsfontosságú. Az interjúalanyok kivétel nélkül minden esetben a személyes szerepvállalásnak tulajdonítják az innovatív vállalkozás működtetésének lehetőségét, sikerességét. Jelentős pályázati támogatás esetén is a fiatal gazda az, aki kihasználja a lehetőséget, aki külföldi mintát itthon is megvalósít, aki a székelyföldi társadalmi, környezeti és gazdasági adottságok mellett elindít egy ilyen jellegű vállalkozást. A személyes szerepvállalás és a felelősségtudat a működési nehézségek kezelésében is nagyon fontos. Az innovatív agrárkezdeményezés ebben a kontextusban egy olyan szerepvállalás, amiért tisztelet és elismerés jár. (Részlet egy interjúból: *„Tisztelem őket, azokat, akik rájönnek arra, hogy kihasználják az itteni lehetőségeket, adottságokat. Persze itt nem lehet kőolajat termelni, abból kell gazdálkodni, ami van. Aki ezt nem tudja átlátni, annak mi a legelső ötlete? Menjünk külföldre dolgozni. Aki itt marad, az látja a lehetőségeket, és ki tudja használni, ki tudja aknázni. Olyan dolgokat csinálnak fiatal gazdák, fejlesztik a technológiát, hogy ha őseik meglátnák, ismét meghalnának, de működik, jó és szép. Szerintem azokat, épp ezért kellene segíteni, akiről látszik, hogy tényleg komolyan*

*gondolják, és komolyan akarják művelni a földeket, komolyan akarnak az állatállománnyal foglalkozni, azokat kéne segíteni.”)*

Fontos megjegyezni azt, hogy a saját helyzetre való reflektálás esetén az interjúalanyok kevés külső, támogató tényezőt említenek meg, problémákat jeleznek a vállalkozás fenntartása, a tevékenységek végzése, valamint az értékesítés kapcsán is. Ezeket a problémákat az interjúalanyok narratívái alapján kizárólag egyéni szerepvállalással és elkötelezettséggel lehet megoldani. Ezzel a sajátossággal magyarázható, hogy az innovatív agrárvállalkozók a kétkezi munka mellett adminisztrációs, menedzseri, folyamatos ismeretszerzési, értékesítési és – sok esetben – akár önkéntes környezetnevelési/oktatási feladatokat is ellátnak.

A hálózatosodás szempontjából a személyes szerep komplexitása, valamint a gazda számára annak megterhelő mivolta képezi azt a találkozási felületet, ahol a közös tudásnak, tapasztalatcserének, befektetésnek és együttműködésnek pozitív hozadéka lehetnek az innovatív agrárvállalkozások működésében.

## Viszonyítási alap

■ Az önreflexió kapcsán nagyon fontos narratívaelem a viszonyítás, a folyamatos öngazolás – például a hagyományos gazdálkodókhöz, a külföldön dolgozókhöz, egy múltbeli állapothoz vagy akár a térségi társadalomhoz képest.

*„Szerintem nehéz a helyzetük. Nekünk még támogatásra nem volt szükségünk, még ilyent nem igényeltünk, viszont aki igen, úgy hallottam, hogy annak eléggé nehéz. Egyelőre nem jók a mutatók, de lehet, hogy ez változik. Azért sok fiatal kezdett gazdálkodni, ha így, ha úgy, ha újszerűen, ha régi módszerekkel. Sokan visszanyúl-tak a földekhez. Én így látom.”*

*„Kevesen akarnak dolgozni. Nincs fiatal gazda. Nagyon kevés. Most beszélek a huszonevesekről akár. Sok munka van a gazdálkodással, nem jön hirtelen pénz belőle, nem vágnak bele. A könnyebb rosszat választják, mennek külföldre.”*

*„Elég nehéz helyzetben vannak, mert itt az a baj fiatalokkal, hogy a mezőgazdasági munkát nem kedvelik. Már nem szeretik, nem úgy van, mint régebb, hogy reggel felkeltünk, és tudtuk, hogy azt kell csinálnunk, amit a szüleink csinálnak vagy mondanak, s odaálltunk. Most már az van, hogy eljárnak iskolába, elszoknak a munkától, és sokat kell dolgozni a gazdaságban, hogy megérje. Ott is oda kell állni, ha vasárnap van, ha éjjel, ha esik, ha havazik, úgyhogy nem könnyű. Vannak, akik szeretnek mezőgazdasággal is dolgozni, de nem könnyű. Csak gazdálkodásból kimondottan nem tud nagyot fejleszteni.”*

A folyamatos öngazolási kényszer elsősorban a jelenség újszerűségével magyarázható. Mivel az innovatív agrárvállalkozásoknak nincs meg a bejáratott formájuk (újszerű minta, új jelenség, nincs bejáratott térségi modell), az interjúalanyok a gazda által betöltött szerepeken és a végzett tevékenységeken keresztül igyekeznek megragadni a fontosabb sajátosságokat.

Az egyedi tevékenység olyan érték, ami büszkeséggel tölti el az ötletgazdát. Általában a konkrét segítség nem a térségből jön (legalábbis a szűk családon és a saját szerepvállaláson kívül nem), ezért ezek a szereplők sok esetben nem is a térségben keresik a kapcsolódási vagy akár viszonyítási pontokat (segítség ebben az értelemben a külső tudás, tapasztalat, minta, erőforrás). Ez egyfajta fejlődést generáló tényező, ugyanakkor korlát is abból a szempontból, hogy minden szereplő ki kell taposon egy saját utat, tehát a külön-külön megszerzett tudások nem tömörülnek hálózatba (nem válnak társadalmi tőkévé), amelyet egy új szereplő kevesebb energia befektetésével is hasznosítani tud. Természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni a

sikeres példák elterjedésének társadalmi hatását sem, amelynek hosszú távon, a térségi agrárinnovációs folyamatokban meghatározó szerepük van.

A hálózatodosási folyamatok korlátai között térségi társadalomtörténeti előzmények is szerepelnek. A hálózatodosást illetően természetesen vannak sikeres kezdeményezések is, de egyelőre ezek inkább formálisak, számuk nem túl nagy, hatásuk elenyésző.

## Nehézségek

■ A nehézségek kiemelése, hangoztatása az interjúalanyok által egy különálló narratívá- elemként tárgyalható az önreflexiók elemzése során. A nehézségek kiemelése dominálja a narratívákat. Nehézségként jelennek meg a térségi társadalmi, gazdasági és környezeti sajátosságok, a pályázás, az ügyvitel, az értékesítés és így tovább. Gyakorlatilag az interjúalanyok által megfogalmazott nehézségek kezelése és leküzdése értelmében válik jelentéssé a kezdeményezés, a teljes tevékenység és mindezek kapcsán a fentiekben már tárgyalt személyes szerep.

*„Elég nehéz helyzetben vannak, mert itt az a baj a fiatalokkal, hogy a mezőgazdasági munkát nem kedvelik. Már nem szeretik, nem úgy van, mint régebb, hogy reggel felkeltünk, és tudtuk, hogy azt kell csinálnunk, amit a szüleink csinálnak vagy mondanak, s odaálltunk. Most már az van, hogy eljárnak iskolába, elszoknak a munkától, és sokat kell dolgozni a gazdaságban, hogy megérje.”*

*„Ha nem tud pénzt szerezni, nem tud elindulni. És a fenntartás sem egyszerű. Ha például tehenekről beszélünk, akkor az van, hogy nehéz eladni a tejet. Tavaly is 50 banit adtak a csarnokok a tejért. Hogy ebből meg tudjon élni, sok állat kell. Hogyha sok állat van, akkor azoknak nem tud takarmányt előállítani, akkor azt venni kell. Mindenképp nehéz a mezőgazdaság, mindig is nehéz volt.”*

A hálózatodosás szempontjából minden olyan kezdeményezés, ami megkönnyíti a gazdák tevékenységét, lehetőségként értelmezhető.

## Pozitívumok

■ A nehézségekhez hasonlóan a pozitívumok megfogalmazása is egy különálló narratívaelem, bár fontos megjegyezni, hogy a nehézségekhez képest a pozitívumok visszafogottabb mértékben jelennek meg a narratívákban. Sok esetben a pozitívum csak indirekt módon fogalmazódik meg – valamilyen negatívumhoz képest. Például ha az adott gazda másokhoz képest pozitívan értékeli a saját tevékenységét.

*„Mint fiatal gazda én azt mondom, hogy kevés fiatal gazda van, mert ez a külföldi munka a fiatalokat befolyásolja, mert könnyebb keresni ezer eurót nyugaton, mint itthon, ez így igaz, viszont hosszú távon nem biztos, hogy jó befektetés külföldön dolgozni, mert jobb, ha az ember valamit itthon elkezd, s reménykedünk, hogy hátha összejön. Én úgy gondolom, hogy a fiataloknak is érdemes lenne észszerűen gazdálkodni, csak nekik az még mindig könnyebb, hogyha elmennek külföldre, és havonta keresnek ezer eurót zsebre tett kézzel, és nem kellett befektessen, nem kell tudás hozza, mert megmondják, mit kell csinálni, s azt csinálni kell.”*

*„A kezdés mindenkinek nehéz. Aki tud pályázni, az még valahogy el tud indulni, de ahhoz is nagy követelmények vannak, hogy egyáltalán el tudjon indulni a pályázattal. Annak jó, aki a szüleitől át tudja venni a gazdaságot, mert vannak földek, de aki nulláról indul, annak szinte lehetetlen, hogy csak abból éljen meg.”*

■ A székelyföldi fiatal gazdák önmeghatározási, önreflexiók kísérleteiben előforduló, közös elemek azokat a találkozási pontokat jelentik, amelyek segítségével ezek a szereplők egy különálló társadalmi csoportként határozhatják meg önmagukat. Az elkövetkezőkben ez nagymértékben támogatná az innovatív agrártevékenység társadalomalakító hatásának megerősödését, valamint a társadalmi és gazdasági szempontból is fontos hálózatosodási formák elterjedését. Mindez értelemszerűen egy innovációs és modernizációs lehetőséget jelent a székelyföldi térség számára.

Jelenleg ennek az új szereplőcsoportnak a tagjai nem tekintenek önmagukra egy különálló társadalmi szereplőcsoportként (bár figyelembe kell venni azt, hogy a PAHRU és a KAM Intézet az elmúlt évek során tudományos és szakmai szempontból is hozzájárult az innovatív agrárszereplők különálló csoportként való definiálásához), tevékenységük egy önálló működési modell alapján szerveződik, amelyben a személyes szerep és a szerepvállalás komplexitása korlátot is jelent a vállalkozás társadalmi és gazdasági szerepének megerősödésében.

### ■ FELHASZNÁLT IRODALOM

Biró A. Zoltán – Magyar Ferenc (szerk.): *Vidék és versenyképesség. Agrárinnovációs helyzetkép a székelyföldi térségben*. Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2013.

Biró A. Zoltán – Magyar Ferenc (szerk.): *„Mindig arra kell törekedni, hogy egy lépéssel előbbre legyünk...” Agrárinnovációs kezdeményezések a székelyföldi térségben*. Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2014.

Biró A. Zoltán – Magyar Ferenc (szerk.): *Az innováció vonzásában. Biogazdálkodás a székelyföldi térségben*. Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2015.

Biró A. Zoltán – Magyar Ferenc (szerk.): *Agrárinnováció – térségi esély. Fiatal gazdák a székelyföldi térségben*. Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2016.

Biró A. Zoltán – Magyar Ferenc (szerk.): *A generációváltás esélyei. Agrárvállalkozók innovatív szerepe a székelyföldi térségben*. Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2017.

Biró A. Zoltán: *Új szerepek rurális környezetben*. In: Biró A. Z. – Magyar Ferenc (szerk.): *A generációváltás esélyei. Agrárvállalkozók innovatív szerepe a székelyföldi térségben*. Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2017. 13–39.

Biró A. Zoltán – Magyar Ferenc (szerk.): *Kísérlet vagy modell? Az agrárinnováció mint székelyföldi fejlesztési paradigma*. Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2018.

Biró A. Zoltán – Magyar Ferenc (szerk.): *Digitális agrárium – székelyföldi innováció. Az agrárium digitalizációjának térségi környezete*. Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2019.

